

КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АРХІТЕКТОРА – ДИЗАЙНЕРА

Тюрікова О. М., к.п.н., доц. каф. основ архітектури і дизайну архітектурного середовища, Одеська державна академія будівництва і архітектури, тел. 096 588-18-13

Анотація. Стаття розглядає сутність та особливості підготовки майбутніх архітекторів – дизайнерів с позицій сучасної культуроцентричної парадигми освіти .

Ключові слова - «професійна діяльність архітекторів – дизайнерів», «професійна підготовка архітекторів – дизайнерів», «культурологічний підхід», «середовищний підхід».

Проблема дослідження - Особливості професійної підготовки майбутніх архітекторів – дизайнерів в контексті сучасної освітньої парадигми. Використання середовищного підходу в освітньому процесі ВНЗ.

Аналіз останніх досліджень та публікацій з проблеми - Культурологічні основи освіти знаходилися в полі зору О. Бондаревської, В.Валицької, Б. Гершунського, М. Кагана, Л. Москаленко, О. Попової та ін. Середовищний підхід в сфері освіти досліджували Г. Біляєв, Н. Боритко, Ю. Мануйлов, Т. Менгт, В. Селіванов, О. Тюрікова, І. Фрумін, В. Хуторський та ін.. В галузі дизайну та архітектури механізми середовищного підходу розглянуто в роботах В. Аронова, В. Глазичева, О. Гутнова, А. Іконнікова, А. Раппапорта, І. Розенсон, В. Шимко. та ін. Сутність та зміст професійної діяльності архітектора, дизайнера, архітектора – дизайнера, аспекти проблеми підготовки фахівців цієї сфери досліджували Л. Анісімов, І. Богомолів, А. Власов, О. Генисаретський, В. Глазичев, А.Єфімов, А.Єрмолаєв, А.І. Іконніков, К. Кантор, Г. Минервин , В. Моор, Л. Пахомова , І. Розенсон, Г. Сініцина, Т. Самойлова, В. Шимко, Н. Щепетков, М. Уткін та ін.

Аналіз теорії і практики архітектурної освіти виявив відсутність комплексного підходу до формування професійних та особистісних якостей майбутнього архітектора - дизайнера як «медіатора культури», протиріччя між необхідністю зміщення акцентів з вузько профільної підготовки на розвиток фахівця як людини культури та відсутністю відповідних освітніх технологій та цілеспрямованих методик по розвитку специфічних рис професійного мислення архітектора - дизайнера.

Мета: розкрити сутність професійної підготовки майбутніх архітекторів – дизайнерів с позицій сучасної культуроцентричної парадигми освіти ,окреслити сферу застосування середовищного підходу в системі вищої професійної освіти .

Завдання:

- уточнити поняття «професійна діяльність архітекторів – дизайнерів», «культурологічний підхід», «середовищний підхід» стосовно сфери професійної підготовки майбутніх архітекторів - дизайнерів;
- визначити сутність і виявити компонентно - компетентістний склад професійної підготовки архітекторів - дизайнерів;
- розкрити особливості середовищного підходу до професійної підготовки архітекторів – дизайнерів в ВНЗ.

На основі аналізу робіт І.Розенсон [9; с. 9 – 17], А. Єфімова, В. Шимко [5; с. 440 – 498], та ін., визначаємо **відправні тези** дослідження:

Професійна діяльність архітекторів - дизайнерів є самобутньою сферою творчості, характерною особливістю якої є всебічність, досягнення єдності матеріальної та естетичної прагматичних та естетичних установок, багатьох факторів та умов. Реалізується як проектна практика, яка потребує від професійного мислення органічного поєднання образності та системності, вносить в реальність нові соціокультурні сенси.

Її **метою** є гуманізація матеріального оточення людини відповідно етичним та естетичним нормам даної епохи та культурного регіону. **Кінцевим продуктом діяльності** архітектора - дизайнера є перетворений характер дійсності в її сприйнятті адресатами проектування.

Об'єктом професійної діяльності є середовищні об'єкти та системи, синтез предметно - просторових реалій, з якими безпосередньо стикається людина. **Предметом** - архітектурно - дизайнерське проектування з особливим характером впливу цієї діяльності на об'єкт: використання на практиці здатності змінювати соціокультурне буття людини за допомогою органічного симбіозу двох типів мислення (образного і системного).

Специфіка діяльності визначається через особливість професійного мислення фахівця. Виокремлено такі **особливості професійного архітектурно – дизайнерського мислення** як образність, системність, інноваційність в їх інтенсивності, взаємовпливах, особливому поєднанні. Як зауважують Л. Анісімов, І. Богомолів, І. Гаврилов, [2, с. 61 – 68], А. Єрмолаєв [5, 8], І. Розенсон [9, с.40 – 52] та ін., професія дизайнера - архітектора має власну **методику роботи**, що впливає на **специфіку опанування нею у ВНЗ**: своєрідність мети та прийомів пропедевтики, комплексів навчальних дисциплін, (колористика, ергономіка, проектний аналіз), такі форми навчального проектування як розробка реальних проектів на конкурсній основі, участь студентів в професійних проектних семінарах, залучення студентів до виконання замовлених робіт, специфічні способи фіксації творчих замислів в проектній графіці, підвищена увага до аналітичної сторони проектного процесу, особливий інтерес до проблеми синтезу якісно різнорідних складових в єдиному творі, опанування алгоритмами проектного перетворення прагматичних запитів в естетичні цінності, тощо. Фахівець повинен створювати нові образи і ідеї, розмірковувати, спрямовувати діяльність багатьох співавторів до загального ідеалу, що обумовлює необхідність підготовки до особистісної взаємодії з постачальниками, будівельниками, суміжниками, замовниками, набуття вміння працювати в групі, в підсиленні індивідуального начала в пошуках незвичайних архітектурно – дизайнерських рішень. Тобто окреслюються три основні **сфери професійної діяльності архітектора - дизайнера**: інструментальна, комунікативна та ціннісно- орієнтаційна, які мають на увазі створення та використання матеріальних, соціальних і естетичних цінностей й повинні відбиватися у системі професійної підготовки.

Сучасна культуроцентрична парадигма вищої професійної освіти, для якої характерно розуміння освіти як культурного процесу, що здійснюється в середовищі, всі складові якого наповнені людськими смислами й слугують розвитку, самовизначенню та самореалізації людини, якнайкраще збігається з визначеними провідними установками професійної діяльності архітектора - дизайнера. Основою організації освітнього процесу ВНЗ вчені та практики [1, 7, 10, 12] вважають культурологічний підхід, принципи культуровідповідності і культурологічності, а основою формування фахівця як особистості та людини культури - комплекс науково-філософських уявлень про те, чим є особистість, середовище, як вони пов'язані один з одним. **Культурологічний підхід** покликаний об'єднати в освітньому процесі загальнокультурний, спеціальний, психолого-педагогічний блоки; орієнтує на аналіз змісту освіти з позицій цілісної культури особистості; здійснюється через насиченість навчальних дисциплін предметів загальнолюдськими проблемами, створення міждисциплінарних зв'язків. **Реалізація підходу** характеризується такими *показниками*: звернення освітнього процесу до людини як основного його предмета і мети; насиченість змісту проблемами людини; організація

освіти не як сукупності заходів, а як цілісної системи життєдіяльності викладачів і студентів; здійснення освіти в контексті світової й національної культури; підтримка індивідуальності та самобутності студентів; підвищення професійної культури викладачів.

Середовище, що сприяє реалізації мети освіти, має бути:

культуровідповідним – тобто відповідати рівню розвитку культури в хронотопі (з урахуванням часу, місця, простору);

культурознавчим – орієнтувати і сприяти вивченню культурних феноменів (теоретичне засвоєння);

культуротворчим – організовувати і стимулювати творчу діяльність (практична реалізація культурних процесів).

Воно виступає за: формою організації – особистісно-орієнтованим; формою реалізації – поліхудожнім й полікультурним; методом організації – подійним, інформаційним, соціально-комунікативним, діяльнісним; результатом впливу – смислотвірним, таким, що утворює цінності; якістю – гуманістичним; механізмом впливу – інтеграційним.

В світлі культурологічного осмислення категорії «освітнє середовище», проблему середовищного підходу до вищої освіти розглядаємо з позицій загальності середовищних тенденцій, що вміщують проблеми стильової множини, інтеріоризації та екстеріоризації середовища, інтегральності та універсальності, динамічності процесу стилеутворення, виявлення гуманістичних цінностей та визначення тенденцій, які формують та відбивають сучасний етап архітектурно – дизайнерської освіти. **Середовищний підхід** - всеохоплююче поняття, яке вийшло за межі архітектурно-дизайнерської специфіки й розглядається як загальнокультурне явище, своєрідний каталізатор інтеграційних процесів, який створює стійку тенденцію на підтримку та будівництво цілісності, має на увазі налагодження сукупної незаперечної діяльності всіх компонентів навчально-виховного процесу ВНЗ в спільному ціннісно - емоційному ключі, внесення принципів гармонії в цю діяльність. Середовищний підхід спрямований на відбір значущих елементів, які сприяють досягненню цілісності за критерієм оптимальності. Унаслідок застосування середовищного підходу створюється відкрита система фундаментальних принципів на рівні цінностей, сенсів, значень, яка забезпечує умови для встановлення багатогранних зв'язків між предметами, явищами, галузями знань, видами діяльності тощо.

Дослідження в сфері архітектурної освіти [2 – 6] визначили пріоритет навчальної проектної діяльності в **професійній підготовці** архітектора-дизайнера, яка виступає інструментом світоглядного розвитку майбутніх фахівців. Полікультурна і поліхудожня за специфікою, вона надає можливість особистості засвоїти унікальні сенси людства та створити власні, слугує інтеграції та «олюдненню» освітнього середовища, вносить у форми середовища узагальнений символічний вираз світосприйняття (соціальний, моральний ідеал свого часу), закріплює в масовій свідомості певні цінності й психологічні настанови, забезпечує матеріальне втілення цінностей, значень, надає відчутні предметні форми ідеалу, який може стати спільним орієнтиром для різних видів діяльності, спрямованих на розвиток людини. Провідна тема середовищного проектування – спосіб життя, взаємозв'язок та єдність вітальних, морфологічних, функціональних, аксіологічних, семантичних, іконічних та ін. структур, тому вважаємо його культуруотворюючим фактором, а фахівця цього профілю - медіатором сучасної культури. Розуміння архітектурно – дизайнерської освіти як культурної діяльності дозволяє визначити **навчальну проектну діяльність**, як культуруотворчу, що об'єднує в своїй структурі знання на основі осмислення проблем людини. Для неї характерна багатоаспектність проблемного поля, застосування основних принципів середовищного підходу з позиції гармонізації та оптимізації, обумовлених розумінням майбутньої професійної діяльності як культуруотворюючої сфери сучасного світу.

Домінуючими тенденціями підготовки архітекторів-дизайнерів, вважають: орієнтування архітектурно – освітнього процесу на виконання функцій розвитку та

збереження локальних та глобальних історичних культур; розширення традицій ВНЗ, спрямованих на реалізацію навчаючої, дослідницької, сервісної, культурної, гуманістичної функцій; гуманізація архітектурної діяльності, та змісту архітектурно - дизайнерської освіти ; підсилення інтеркультурного аспекту при вивченні окремих навчальних дисциплін, реалізація полікультурної функції архітектури ,здійснення регіональної орієнтування архітектурної освіти. На підставі вищевикладеного визначимо провідні компетентності архітекторів-дизайнерів, що повинні бути сформовані в процесі підготовки.

Таблиця 1.

Компонентно - компетентністний склад професійної підготовки архітекторів - дизайнерів.

Фаховий компонент	- культурознавча компетентність (полікультурна, краєзнавча); - культуротворча компетентність (ціннісно- орієнтаційна ; володіння механізмами середовищного підходу)
Соціальний компонент	- соціокультурна компетентність; - комунікативна компетентність (уміння створювати односторонній, організувати середовищний діалог);
Особистісний компонент	- загальнокультурна компетентність (ерудиція, кругозір; полі художній розвиток); - наявність індивідуального стилю діяльності (вміння використовувати власний творчий потенціал, розвивати художній смак).

та окреслимо завдання для подальших досліджень :

- створення моделі професійної підготовки архітектора – дизайнера з урахуванням фахового, соціального та загальнокультурного компонентів;
- розробку педагогічних технологій , що передбачають застосування середовищного підходу в професійної архітектурно-дизайнерській освіті , урахування та розвиток особливостей професійного мислення фахівця ;
- виокремлення культурологічних основ змісту спеціальних навчальних дисциплін та вдосконалення технологій проектної діяльності студентів, формування ціннісного відношення до проектної діяльності.

Висновки: *Професійна діяльність архітекторів-дизайнерів* – це культуротворча проектна практика, спрямована на «олюднення» середовища шляхом внесення гуманістичних цінностей та соціокультурних сенсів.

Згідно з сучасною культуроцентричною парадигмою вищої освіти, в основу професійної підготовки майбутніх архітекторів – дизайнерів має бути покладено *культурологічний підхід*, що спрямовує освітній процес на досягнення цілісної культури особистості; здійснюється через насиченість навчальних дисциплін загальнолюдськими проблемами, організує навчальну діяльність студентів та викладачів в спільному ціннісно-емоційному ключі. Культурологічний підхід реалізується в навчальному закладі архітектурно – дизайнерського профілю як *середовищний підхід*. Це всеохоплююче поняття, розглядається як загальнокультурне явище, універсальний механізм гармонізації та інтеграції, має на увазі налагодження сукупної незаперечної діяльності всіх компонентів навчально-виховного процесу ВНЗ на рівні цінностей, сенсів, значень, забезпечує умови для встановлення багатогранних зв'язків між предметами, явищами, галузями знань,

видами діяльності тощо. Внаслідок використання цього підходу утворюються нові культурні цінності (особистісні, суспільні) в тому числі, й у вигляді навчальних проєктів. *Навчальне проєктування* - основний вид культуротворчої діяльності студентів, який синтезує інструментальну, комунікативну та ціннісно – орієнтаційну сфери та має на увазі створення та використання матеріальних, соціальних і естетичних цінностей. Виключно в цьому виді навчальної діяльності поєднуються *специфічні риси архітектурно – дизайнерського мислення*, а саме: образність, системність та інноваційність.

Сутність *професійної підготовки архітекторів – дизайнерів* полягає у теоретичному, методичному, практичному забезпеченні процесу формування цих специфічних рис мислення та особливих компетентностей. *Підготовка* розглядається нами як комплексне формування професійно-значущих компонентів архітектурно-дизайнерської компетентності, таких як: фаховий (культурознавча компетентність та компетентність у сфері культуротворчого середовища), соціального (соціокультурна компетентність і комунікативна компетентність), особистісний (загальнокультурна компетентність і індивідуальний стиль діяльності).

Особливістю середовищного підходу в професійній підготовці архітекторів - дизайнерів в ВНЗ вважаємо його прояв у вигляді особливої освітньої діяльності, яка має охоплювати всі виміри реальності, «режисуру» всіх освітніх процесів та структуру їх матеріальної оболонки. Реалізується шляхом стилеутворення, втілення універсальних естетичних цінностей, розробки й опрацювання фундаментальних естетичних настанов. Існує як базовий інтеграційний підхід до організації навчання й як методологія навчальної проєктної діяльності студентів, тобто діє і з «зовні», і з «середини».

Вважаємо доцільним у подальших дослідженнях розробити навчальний інтегрований курс «*Основи культуротворчої діяльності архітектора - дизайнера*» з узагальненням методики середовищного підходу до освітньої та проєктної діяльності студентів.

ЛИТЕРАТУРА

1. Беляев Г. Ю. Формирование термина образовательная среда в психолого-педагогической литературе конца XX – начала XXI века / *dzd.comunist.ru* – 17 с. – Бібліогр.: С. 16 – 17.
2. Анисимов Л., Анисимов Ю. Средовое проектирования и его место в подготовке архитекторов. // Вектор архитектурного образования – рациональный прагматизм или концептуальные фантазии. Материалы международной научной конференции (15-16 марта 2006г.) - Казань, 2006.-162с.
- 3.Глазычев В. Л. О дизайне.- М.: Искусство, 1970. – 187 с.
- 4.Глазычев В. Л. Организация архитектурного проектирования.- М.: Искусство, 1978.
- 5.Дизайн архитектурной среды.: Учеб.для вузов/ Минервин Г.Б., Ермолаев А.П. , Шимко В.Т., Ефимов А. В., Н. И. Щепетков, А. А. Гаврилина, Н. К. Кудряшов - М.: Архитектура-С, 2007 – 504с.
6. Иконников А. Искусство, среда, время. – М.: Сов. худ., 1985 – 336с.
- 7.Лисюк С.Р. О формировании профессионально-важных способностей студентов в процессе изучения специальных дисциплин // Науковий вісник ПДПУ ім. К.Д.Ушинського: Зб. наук. пр. – Одеса, 2002. – Вип. 10. – С. 14-17.
- 10.Менгт Т.В. Об исследовании образовательной среды в педагогическом ВУЗе // Методология и методики экспериментальной работы в школе. Материалы III Межвузовской научно-практической конференции аспирантов и соискателей (17-18 февраля 1997 г.). – Ч.2. – СПб: СПб ГУМП, 1997. – С. 91 – 92.
- 8.Минервин Г., Ермолаев А. Новая специальность - архитектор- дизайнер // Техническая эстетика.-1990, №6.
- 9.Розенсон И.А. Основы теории дизайна –СПб:Питер, 2008 – 219с.

10. Тюрікова О.М. Естетико-педагогічні особливості інтеграційного середовища школи // Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К.Д.Ушинського: Зб. наук.пр. – Одеса, 2005. – № 11 – 12. – С. 81-88.
  11. Шимко В.Т. Архитектурно- дизайнерское проектирование городской среды.- М.:Архитектура-С, 2006. – 384с.
  - 12.Хуторский А.В. Практикум по дидактике и современным методам обучения. – СПб: Питер, 2004. – 541с.
-